

Горбов Віктор Михайлович
зав. кафедри ССЕУ
НУК, професор

Шостак Володимир Павлович
професор кафедри
ССЕУ НУК

75 РОКІВ КАФЕДРИ СУДНОВИХ ТА СТАЦІОНАРНИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ УСТАНОВОК

**Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова**

Кафедра суднових та стаціонарних енергетичних установок (ССЕУ) — найбільша кафедра на Машинобудівному інституті Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. Вона є випусковою кафедрою за трьома спеціальностями: «Суднові енергетичні установки та устаткування», «Теплоенергетика» та «Експлуатація суднових енергетичних установок». З плином часу змінювалася її назва, як і змінювалася назва університету — державного вищого навчального закладу: «МКІ – УДМТУ – НУК».

Спочатку, у 1940 році вона мала назву «Кафедра суднових парових турбін і силових установок» Миколаївського кораблебудівного інституту (МКІ). Першим її завідувачем став доцент Ізраїль Давидович Міхельман. До складу кафедри ввійшли старший викладач М. Ф. Чулков, асистент В. І. Березанський, лаборант Кабанова та механік О. П. Санін.

У 1941 р. в евакуацію до м. Пржевальська МКІ відправився в скороченому складі. Кафедра суднових парових турбін і силових установок була переформована та отримала назву «Кафедра парових турбін». У зв'язку з прибуттям до Пржевальська великої групи викладачів Ленінградського кораблебудівного інституту (ЛКІ) були проведені зміни в номенклатурі кафедр. Кафедра парових турбін була перетворена на кафедру суднових силових установок (ССУ), а її завідувачем (і єдиним членом) став професор ЛКІ Петро Йосипович Титов. Після від'їзду у серпні 1944 р. П. Й. Титова було змінено назву кафедри на «Суднові силові установки і парові турбіни», а її завідувачем був назначений професор Володимир Костянтинович Васильєв — один із утворювачів факультету суднових механізмів ЛКІ. Під час евакуації він працював професором і завідувачем кафедри суднових парових котлів і машин, заступником директора МКІ по навчальній і науковій роботі. Професор В. К. Васильєв був відомим фахівцем в області проектування суднових па-

рових котлів і корабельних паротурбінних установок, автором багатьох підручників і монографій.

Внаслідок чергового реформування у грудні 1944 року доцент І. Д. Міхельман призначається завідувачем кафедри суднових силових установок і єдиним її членом. По закінченню війни інститут повернувся із евакуації до Миколаєва. В листопаді 1945 року, у зв'язку з поверненням до ЛКІ професора В. К. Васильєва, на завідувача кафедри ССУ доцента І. Д. Міхельмана покладається тимчасове виконання обов'язків завідувача кафедри суднових парових турбін і паросилових установок. У січні 1946 року відбувається об'єднання цієї кафедри з кафедрою суднових силових установок, а в травні 1946 року, коли І. Д. Міхельман звільнився із інституту, на посаду завідувача об'єднаної кафедри суднових паросилових установок і парових турбін призначається Олександр Іванович Голубченко. Членами цієї кафедри були старший викладач М. Сирота і викладач О. М. Хозе. Кафедра забезпечувала підготовку інженерів-механіків за спеціальністю «Суднові парові двигуни та установки».

О. І. Голубченко значну увагу приділяв модернізації теплотехнічної лабораторії. Особливістю цього періоду розвитку кафедри було поповнення лабораторії за рахунок обладнання, одержаного по репарації з Німеччини. Групу фахівців МКІ, відряджених до Німеччини для відбору й відправлення репараційного обладнання, очолював інженер-майор В. В. Лаханін. Серед обладнання, що надійшло по репарації до інституту, було спеціальне лабораторне устаткування, парові турбіни, двигуни внутрішнього згоряння, електричні машини. На даний час все це обладнання фізично і морально застаріло, списано й утилізовано.

У 1947 р. відбувається чергове уточнення назви кафедри, вона стала носити назву «Кафедра суднових парових турбін і силових установок». До складу кафедри входило чотири особи.

У 1954 р. у Миколаєві створюється проектна організація з розробки судових газотурбінних двигунів і підприємство по їх виробництву — Південний турбінний завод (ПТЗ). Наразі вони об'єднані в єдине державне науково-виробниче підприємство газотурбобудування «Зоря»-«Машпроект». У зв'язку з необхідністю проведення наукових досліджень з проблем газотурбобудування і підготовки фахівців для цього нового підприємства на кафедрі була створена лабораторія турбін. Підготовка інженерних кадрів для ПТЗ проводилась на кафедрі, яка стала носити назву «Кафедра судових силових установок і парових та газових турбін», за спеціалізацією «Суднові силові установки з ГТД».

У 1961–1963 рр. на кафедрі, очолюваній доцентом О.І. Голубченком, працювали молоді вчені й випускники МКІ: доценти І.А. Букус, О.М. Хозе, О.Я. Іпатенко, І.В. Тарабрін, старші викладачі А.В. Золотухін, Є.І. Ганчо, О.М. Шепілов, І.І. Луканов, асистенти А.М. Антонов, Ф.О. Чегринцев, І.В. Лобов, аспірант Л.І. Дмитрієв, старші лаборанти Г. Нітей, А. Шрейтуль. В ці роки науковою лабораторією кафедри була створена унікальна на той час за своїми можливостями експериментальна установка для дослідження процесів, що відбуваються в камері згоряння ГТД.

Для викладання спеціальних дисциплін стосовно газотурбобудування кафедрою були запрошені провідні фахівці ПТЗ «Зоря» і СПБ «Машпроект»: головний конструктор Я.Х. Сорока, начальник відділу теплообміну Б.С. Д'яченко та головний воєнпред В.В. Ващиленко.

1962 рік був ознаменований для кафедри виходом у центральному видавництві «Судоостроение» (м. Ленінград) підручника «Судовые силовые установки», написаного завідувачем кафедри ССУ О.І. Голубченком і завідувачем кафедри ДВЗ Т.Є. Епельманом. Виданням цього підручника була закладена багаторічна традиція кафедри, яка діє і понині: підготовка навчальної літератури за спеціальними дисциплінами силами своїх викладачів і вчених. Такі видання затверджувались як базові для всіх навчальних закладів СРСР, в яких здійснювалась підготовка фахівців з суднової енергетики. Це є серйозним свідченням того, що кафедра випереджала в методичному забезпеченні навчального процесу споріднені кафедри інших ВНЗ як під час існування СРСР, так і в теперішній час.

На 1963 р. кафедра здійснювала підготовку фахівців за двома спеціальностями: «Суднові силові установки» і «Турбінобудування». Внаслідок збільшення обсягу навчальної роботи і наукових досліджень кафедра була розподілена на два самостійних підрозділи: кафедру судових силових установок на чолі з Олександром Івановичем Голубченком і кафедрою парових і газових турбін, яку очолив доцент Іван Андріанович Букус.

Кафедра, за ініціативою доцента І.В. Тарабріна, із числа студентів спеціальності «Суднові силові установки» здійснила в 1961 р. випуск першої групи молодих спеціалістів за новою спеціалізацією «Суднові установки кондиціонування повітря». І.В. Тарабрін за час роботи на кафедрі підготував і випустив у центральному видавництві «Транспорт» (Москва)

1970 р. Кафедра СЕУ і ГНДЛ КП

Сидять: ст. викладач О.І. Ганчо, ст. викладач І.П. Єсін, лаборант Т. Савицька, доцент Ю.В. Захаров, ст. викладач І.І. Луканов, зав. каф. СЕУ доцент Г.А. Артемов, ст. викладач А.В. Золотухін, гол. інженер ПТЗ «Зоря» доцент А.Г. Гільмутдинов. Стоять: друга зліва інженер Н.Д. Горювенко, третій зліва навчальний майстер В. Шамрай, четвертий зліва асистент П.С.Кодод'ян, п'ята зліва лаборант Л. Христюк, шостий зліва аспірант С.О. Гапонов, сьома зліва ст. викладач Ф.О.Чегринцев, восьмий зліва ст. лаборант В.С. Стемковський, дев'ятий зліва асистент О.А. Лехмус, другий справа зав. лабораторією О.А. Сирота, перший справа доцент В.П. Шостак

1958 р. Викладачі кафедри СЕУ

Перший ряд (зліва направо): доцент В.В. Ващиленко, ст. викладач О.І. Ганчо, доцент І.А. Букус, зав. кафедрою доцент А.І. Голубченко, доцент Я.Х. Сорока. Другий ряд (зліва направо): викладач В.О. Шепілов, ст. викладач А.В. Золотухін, викладач В.І. Ганчо, викладач В.Т. Присич, ст. викладач Д.С. Байбарак, ст. викладач І.І. Луканов

декілька підручників, серед яких «Судовые паровые машины», 1953 р. (сумісно з В.В. Лаханіним), «Смазка судовых поршневых двигателей», 1956 р. і «Судовые установки кондиционирования воздуха», 1964 р., який був виданий вже після переведення І.В. Тарабріна в 1962 р. на роботу до Калінінградського технологічного інституту рибної промисловості.

Серйозним імпульсом до подальшого розвитку кафебри і підвищення рівня наукових досліджень в області судової енергетики стало запрошення ректором В.М. Бузніком до МКІ канд. техн. наук Ю.В. Захарова, який продовжив підготовку фахівців за спеціалізацією «Суднові установки кондиціонування повітря».

З жовтня 1966 року і до липня 1972 року кафедрою керував канд. техн. наук доцент Галік Арефійович Артемов. Після демобілізації у 1950 р. він закінчив у 1956 р. МКІ за спеціальністю «Суднові силові установки» і залишився працювати в інституті. В цей період підготовка фахівців за спеціальністю «Суднові силові установки» здійснювалась за трьома спеціалізаціями: «Суднові силові установки з ДВЗ», «Суднові силові установки з ГТД» і «Суднові установки кондиціонування повітря». Під керівництвом Г.А. Артемова кафедра проводила за замовленням ПТЗ «Зоря» значний обсяг наукових досліджень по судовим газотурбінним установкам».

До викладацького складу кафедри ССУ на цей час входили доценти Ю.В. Захаров, А.Я. Шквар, Ю.С. Риске, старші викладачі А.В. Золотухін, І.І. Луканов, Ф.О. Чегринцев, асистенти В.П. Волошин, П.С. Кодод'ян, О.І. Тарабрін, В.П. Шостак.

У 1972 р. завідувачем кафедри ССУ (з 1973 р. її назва змінилась на «Кафедра судових енергетичних установок») став Юрій Васильович Захаров. Ще в 1966 р., через рік після прибуття до МКІ, він забезпечив відкриття й організаційне становлення пер-

шої в СРСР галузевої науково-дослідної лабораторії кондиціонування повітря на суднах (ГНДЛКП), яка стала базою підготовки як студентів, так і науковців. У 1967 р. у видавництві «Транспорт» їм був виданий підручник «Судовые холодильные установки», а в 1971 р. у видавництві «Судостроение» спільно з Л.М. Андрєєвим — «Оборудование судовых систем кондиционирования». В 1972 р. вийшов у світ підручник Ю.В. Захарова «Судовые установки кондиционирования воздуха и холодильные машины», який видавався тричі. У 1973 р. Ю.В. Захаров захистив докторську дисертацію за проблемою удосконалення енерговикористання на транспортних суднах.

У 1974 р. на кафедрі СЕУ була відкрита підготовка фахівців за спеціальністю «Холодильні машини та установки», і вже в 1978 р. відбувся перший випуск молодих спеціалістів. Неоцінимої допомоги кафедрі в становленні цієї спеціальності надали ЦНДІ «Тайфун» і завод «Екватор». На той час кафедра СЕУ була єдиною в МКІ, яка забезпечувала випуск фахівців за двома спеціальностями.

На посту завідувача кафедри Ю.В. Захаров зробив великий внесок у підготовку наукових кадрів. За період роботи в МКІ – УДМТУ – НУК ним підготовлено 40 докторів і кандидатів технічних наук. У 70–80-ті роки минулого століття під науковим керівництвом Ю.В. Захарова і А.Я. Шквара проводилися дослідження судових кондиціювальних установок з тепловикористовуючими ежекторними й турбокомпресорними холодильними машинами, установок інертного газу та розробка правил Регістру СРСР із захолювання танків суден-газовозів. Тематика наукових досліджень під керівництвом В.П. Шостака була пов'язана з оптимізацією параметрів і складу дизельних установок танкерів, контейнеровозів, суден-газовозів, суден льодового плавання

1978 р. Кафедра СЕУ і ГНДЛ КП

Стоять: доцент О.А. Сирота, доцент О.А. Моря, лаборант В.М. Осадчук, аспірант В.І. Гершанік, навчальний майстер В.М. Самойлова, доцент В.П. Волошин, інженер А. Харченко, ст. викладач І.П. Єсін, аспірант Т.Г. Кондратьєва, ст. лаборант Н.Д. Горовенко, доцент Б.Г. Тимошевський, ст. викладач О.М. Медведовський, доцент Г.А. Артемов, ВКР В.В. Єфімов, доцент Ф.О. Чегринцев, професор, зав. кафедрою Захаров Ю.В., доцент І.М. Віршубський, ст. викладач М.С. Бондаренко, ст. викладач Т.Г. Слаутіна, ст. викладач Кодод'ян П.С., інженер О.М. Влялько, навчальний майстер О.М. Нагіна, доцент А.Я. Шквар, доцент В.П. Шостак, аспірант Г. Лопатнев, навчальний майстер Г.Г. Крячко, навчальний майстер В.Н. Кирилюк, зав. лабораторією А.Є. Манук'ян, доцент О.А. Лехмус, асистент В.А. Редькин. Сидять: перший зліва лаборант А. Діденко, другий зліва аспірант М. Бобров, перший справа ВКР А.П. Євлевський, другий справа лаборант В. Затула

і паротурбінних установок на ядерному паливі транспортних суден. Усі дослідження по кафедрі СЕУ виконувались в рамках господарчих робіт. Проведення наукових досліджень таким широким фронтом стимулювало інтенсивну підготовку та захист кандидатських дисертацій аспірантами й викладачами.

Кандидатські дисертації в цей період захистили співробітники кафедри та ГНДЛКП: В.П. Шостак (1971 р.), О.А. Лехмус (1973 р.), О.А. Сирота (1974 р.), А.Я. Моря (1975 р.), Ю.В. Кісетов (1977 р.), П.С. Кодод'ян (1979 р.), І.П. Єсін (1979 р.), І.М. Віршубський, С.А. Гапонов, О.М. Влялько і С.Г. Марченко (1980 р.), В.І. Гершанік (1981 р.), М.С. Бондаренко (1982 р.), Ю.Г. Щербак (1983 р.). В цей же період захистили кандидатські дисертації дев'ять співробітників ЦНДІ «Тайфун» і ЦКБ «Чорноморсуднопроект».

1987 р. у видавництві «Судоостроение» виходить у світ підручник Г.А. Артемова, В.П. Бойкова, А.Г. Гільмутдінова «Судовые газотурбинные установки». Це було перше в СРСР і одне із перших у світі навчальне видання з проектування СЕУ з газотурбінними двигунами. В 1984 р. Г.А. Артемов випустив навчальний посібник «Совершенствование судовых газотурбинных установок». Ці два видання на той час були єдиними в СРСР за подібною тематикою. В 1980 р. вийшов у світ у видавництві «Судоостроение» навчальний посібник «Системы судовых энергетических установок», підготовлений викладачами кафедри Г.А. Артемовим, В.П. Волошиним, А.Я. Шкваром і В.П. Шостаком. Навчальне видання такого напрямку було першим (і єдиним) у СРСР. В 1990 р. вийшло перероблене і доповнене друге видання цього посібника накладом 4100 прим.

У зв'язку з відкриттям в МКІ спеціальності «Суднові машини та механізми» в 1982 р. Ю.В. Захаров і І.П. Єсін підготували однойменний підручник, який вийшов у світ у видавництві «Судоостроение».

На 1983 р. загальна чисельність кафедри СЕУ спільно з ГНДЛКП досягла 40 осіб. З урахуванням цього, а також підготовки за двома спеціальностями керівництвом інституту було прийнято рішення про виділення зі складу кафедри СЕУ кафедри кондиціонування та рефрижерації. Завідувачем нової кафедри був призначений Ю.В. Захаров. Завідувачем кафедри СЕУ стає д-р техн. наук, проф. Микола Григорович Лебедь, який працював до цього професором кафедри гідромеханіки. Він у 1982 р. організував лабораторію аеродинамічного удосконалення теплообмінних апаратів (АУТА) і надалі керував її роботою. З приходом його на кафедру лабораторія продовжувала функціонувати як науковий підрозділ кафедри СЕУ. Після поділення до викладацького складу кафедри СЕУ входили викладачі: доценти Г.А. Артемов, В.О. Антонов, В.П. Волошин, В.П. Жуков, О.А. Сирота, О.І. Тарабрін, Б.Г. Тимошевський, В.П. Шостак, старший викладач А.В. Золотухін, асистенти М.С. Бондаренко і Т.Г. Слаутіна.

У період роботи М.Г. Лебеда завідувачем на кафедрі СЕУ наукові дослідження проводилися у наступних напрямках:

– гідродинамічне удосконалення електродіалізованих опріснювальних апаратів і методи переробки технологічних вод суднобудівних підприємств (н.к. М.Г. Лебедь);

– вплив проектних і експлуатаційних параметрів на характеристики суден льодового плавання та зниження рейсових витрат палива за допомогою бортового мікропроцесора на середньотоннажних танкерах (н.к. В.П. Шостак);

– енергетичні системи на основі водню і гідридів інтерметалевих сполук (н.к. Б.Г. Тимошевський);

– основи проектування природоохоронних комплексів суден і промислових підприємств (н.к. В.П. Волошин).

У 1985 р. Г.А. Артемову було присвоєно звання професора по кафедрі СЕУ. У цьому ж році за результатами наукових досліджень викладачів кафедри у видавництві ЦНДІ «Румб» вийшла монографія «Применение экономико-математических методов... в ценообразовании на продукцию судоостроения». Серед членів авторського колективу провідну роль відігравали доценти кафедри СЕУ М.С. Бондаренко і В.П. Шостак.

У 1986 р. захистили кандидатські дисертації старший викладач Т.Г. Слаутіна, аспіранти В.С. Архіпов і С.Ю. Беляков, викладачі Херсонської філії НУК В.С. Самохвалов і В.В. Шевченко, науковими керівниками яких були М.Г. Лебедь, Б.Г. Тимошевський, А.Я. Шквар і В.П. Шостак.

В.П. Волошин у видавництві «Судоостроение» видав у 1987 р. навчальний посібник «Охрана морской среды». Він активно впроваджував у дипломне проектування по СЕУ питання захисту морського середовища і продовжував цю роботу на кафедрі охорони праці та навколишнього середовища, завідувачем якої стає у вересні 1987 р. У 1989 р. кафедрою СЕУ спільно з кафедрою охорони праці і навколишнього середовища була відкрита підготовка фахівців за спеціалізацією «Природоохоронні комплекси СЕУ» у межах спеціальності «Суднові енергетичні установки».

За результатами багаторічних досліджень В.П. Шостаком був розроблений план-проспект монографії «Имитационное моделирование СЕУ» для видавництва «Судоостроение». Книга в співавторстві з В.І. Гершаніком була видана в 1988 р. накладом 1670 прим.

У 1989 р. на посаду доцента кафедри запрошується начальник відділу судових систем ЦКБ «Чорноморсуднопроект» О.А. Ожиганов. Своєю навчальною та науковою роботою він сприяв «пожвавленню» дисципліни «Загальносуднові системи».

За станом на 1990 р. кафедра здійснювала підготовку фахівців за спеціалізаціями «Автоматизоване проектування СЕУ», «Інженерне забезпечення побудови СЕУ», «Комп'ютеризація СЕУ», «Допоміжні СЕУ і автоматизовані суднові системи», «Природоохоронні комплекси СЕУ» і «Ремонт СЕУ». Спеціальність «Суднові енергетичні установки» на цей час називалась «Проектування і монтаж СЕУ».

1986 р. Кафедра суднових енергетичних установок

Сидять: лаборант О.Н. Кос'яненко, ст. лаборант О.І. Ганчо, доцент Б.Г. Тимошевський, зав. каф. проф. М.Г. Лебедь, доц. В.П. Волошин, ст. лаборант Т.В. Луценко, доц. Т.Г. Слаутіна. Стоять: асп. О.М. Чумак, доц. О.І. Тарабрін, інженер В. Керіс, м.н.с. В.О. Бобошко, ст. лаборант Друцця П.І., асп. Радіонов О.В., ВКР А.П. Євглевський, асп. Беляков С.Ю., інженер С.О. Четверіков, зав. лаб. С.І. Ніколаєв, зав. лаб. С.О. Козинець, м.н.с. О.М. Куклін, доц. В.П. Шостак, проф. Г.А. Артемов, асп. І.А. Кісаров, доцент М.С. Бондаренко, доц. О.А. Сирота, асп. В. Скляр, доц. В.П. Жуков

У 1991 р. на кафедрі була відкрита підготовка суднових механіків за спеціалізацією «Монтаж, випробування та експлуатація СЕУ», ініціатором якої виступив В.П. Шостак. Перший випуск відбувся у 1993 р. На даний час кафедрою підготовлено біля 260 фахівців з робочими дипломами вахтових механіків (денна форма навчання) та понад 150 фахівців заочної форми навчання.

У 1992 р. захистив кандидатську дисертацію О.К. Чередніченко, після чого він переходить на викладацьку роботу на кафедру гідромеханіки. В той же час він працює за сумісництвом на кафедрі СЕУ. У цьому ж році Б.Г. Тимошевський захистив докторську дисертацію. У 1993 р. кафедра поповнилась молодими викладачами: з кафедри охорони праці прийшов Ю.О. Шаповалов, а з кафедри турбін І.О. Ратушняк.

У 1993 р. в травні місяці пішов з життя М.Г. Лебедь, а в червні Л.І. Френкель. Виконуючим обов'язки завідувача кафедри СЕУ призначається Борис Георгійович Тимошевський, а з листопада цього ж року завідувачем кафедри стає декан машинобудівного факультету Віктор Михайлович Горбов, який з 1969 р. працював на кафедрі турбін аспірантом, асистентом, старшим викладачем, доцентом.

За станом на листопад 1993 р. до складу кафедри, крім завідувача, входили професор Г.А. Артемов, доценти М.С. Бондаренко, В.П. Жуков, В.В. Коробко, О.А. Ожиганов, О.А. Сирота, Т.Г. Слаутіна, О.І. Тарабрін, Б.Г. Тимошевський, С.В. Шаповалов, В.П. Шостак, старший викладач Ю.О. Шаповалов, асистент І.О. Ратушняк, завідувачі лабораторіями С.О. Козинець, і С.І. Ніколаєв, старші лаборанти Т.В. Луценко, Л.В. Морозова, С.В. Онуфрійова. Зміна в керівництві кафедри супроводжувалась суттєвим корегуванням переліку спеціалізацій. В результаті в подальшому спеціальність «Проектування та монтаж СЕУ» включала по кафедрі такі спеціалізації: «Суднові установки з ДВЗ», «Суднові установки з ГТД», «Монтаж, випробування та експлуатація СЕУ», «Енергозабезпечення промислових підприємств» і «Природоохоронні комплекси». Науковим керівником АУТА стає С.В. Шаповалов, що призводить до певних змін наукового спрямування цієї

лабораторії, розпочинаються дослідження процесів рециклінга. З 1993 р. С.В. Шаповалов призначається директором Південної філії громадського інституту екології Національного екологічного центру України, що обумовлює поглиблення досліджень на кафедрі по природоохоронній тематиці.

У 1994 р. захищає кандидатську дисертацію І.О. Ратушняк, у 1998 р. йому присвоюється вчене звання доцента.

У 1996 р. вийшов у світ навчальний посібник В.М. Горбова «Основы технической эксплуатации судовых газотурбинных установок», а у 1997 р. навчальний посібник «Судовые установки с газотурбинными двигателями» авторів Г.А. Артемова, В.М. Горбова, Г.Ф. Романовського. Ідея останнього посібника належить Г.А. Артемову, який на цей час уже був автором двох навчальних видань, присвячених будові й удосконаленню суднових газотурбінних установок. Ці чотири навчальні видання були єдиними книгами, виданими на той час у Радянському Союзі по морським ГТУ.

У квітні 1997 р. відбувся захист аспірантом В.І. Гавришем кандидатської дисертації зі спалювання водопаливних емульсій, а в червні цього ж року кандидатську дисертацію про взаємозв'язок і вибір показників енергетичних установок транспортного флоту захистив провідний конструктор ЦКБ «Чорноморсуднопроект» Г.Г. Кірчев (н.к. В.М. Горбов).

У 1997 р. Колегія Міністерства освіти України присвоїла вчене звання професора по кафедрі СЕУ В.М. Горбову, а у 1998 р. — В.П. Шостаку. Це сприяло підвищенню рівня методичної роботи на кафедрі.

В середині 90-х років відкривається спеціалізація «Менеджмент і маркетинг СЕУ». Мета її відкриття полягала у підготовці фахівців для відділів маркетингу та відділів зовнішньоекономічної діяльності суднобудівних і машинобудівних підприємств. Починаючи з 1994 р., кафедрою СЕУ спільно з кафедрою динаміки і міцності суднових машин була організована підготовка фахівців за спеціалізацією «Динаміка й акустика СЕУ». За цієї спеціалізацією було здійснено декілька випусків.

У 1998 р. відбулося ліцензування підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів за спеціальністю

«Теплоенергетика» зі спеціалізаціями «Муніципальна теплоенергетика», «Енергетичний аудит» і «Промислова теплоенергетика». У формуванні методичного забезпечення цієї спеціальності вагому роль відіграли доценти Т.Г. Слаутіна, С.В. Шаповалов і Ю.О. Шаповалов. Поряд з підготовкою фахівців у базовому ВНЗ кафедра за ініціативою Ю.О. Шаповалова, починаючи з 2000 р., забезпечує підготовку теплоенергетиків у Южноукраїнському УКП, в основному з числа співробітників Южноукраїнської атомної електростанції.

У ці роки відбуваються певні зрушення у складі кафедри. У 1996 р. за особистими мотивами покидає кафедру О.А. Сирота, у 1998 р. йде з кафедри у зв'язку з призначенням завідувачем кафедри ДВЗ Б.Г. Тимошевський, у 1999 р. переходить з кафедри на роботу в концерн «Сандора» В.П. Жуков, у цьому ж 1999 р. на роботу за сумісництвом на кафедру приходить доцент І.П. Єсін. У 2000 р. виходить на пенсію Г.А. Артемов, а з кафедри гідромеханіки на посаду доцента кафедри СЕУ заступає О.К. Чередніченко.

У 2001 р. захистив дисертацію з удосконалення дизельних установок суден-рефрижераторів В.П. Кот (н.к. В.П. Шостак). В.П. Кот — знаний фахівець з експлуатації СЕУ, має звання «Механік 1-го розряду», нинішній директор з флоту компанії «Югрефтрансфлот».

На початку 2000-х років значна увага приділялась переведенню навчання у ВНЗ України на державну мову. З урахуванням цього, а також у зв'язку з переходом на двоступеневу систему підготовки «бакалавр» – «спеціаліст, магістр» і відсутністю спеціальної літератури, яка б враховувала специфіку бакалаврської підготовки, в 2002 р. у видавництві УДМТУ вийшло у світ перше в університеті технічне видання на українській мові — навчальний посібник «Суднові енергетичні установки» авторів Г.А. Артемова і В.М. Горбова. На першому в УДМТУ конкурсі підручників і навчальних посібників, який відбувся у 2003 р., ця книга була визначена переможцем. Також у 2002 р. за спеціальністю «Теплоенергетика» кафедра видає навчальний посібник українською мовою «Вступ до спеціальності. Теплоенергетика» В.М. Горбова, Ю.О. Шаповалова, Д.М. Соломонюка. У цьому ж році, прийнявши рішення зайнятися підприємництвом, з кафедри йде В.В. Коробко.

Вихід у світ у 2003 році навчального посібника українською мовою «Енергетичні палива» В.М. Горбова сприяв підвищенню ефективності засвоєння студентами навчального матеріалу по паливам і паливопідготовці в енергетиці.

2003 р. для кафедри був ознаменований виданням навчального посібника обсягом 53 друк. арк. «Проектування пропульсивної установки суден з прямою передачею потужності на гвинт». Автором цього проекту і його основною рушійною силою став В.П. Шостак, який до творчого колективу залучив В.І. Гершаніка, М.С. Бондаренка і В.П. Кота (всі вони були його учнями). Навчальний посібник було

видано російською і українською мовами накладом відповідно 1000 і 750 примірників. Саме факт такого накладу для технічного видання з урахуванням того часу, коли видавалась книга — це щось із розряду фантастики, а стереотипне видання на двох мовах мало хто, не тільки за тих часів, міг собі дозволити. Назви розділів і підрозділів, анотації до них, таблиці й рисунки мають паралельні тексти англійською мовою, що робить це видання доступним англомовному читачеві та сприяє поглибленому вивченню англійської за фахом українським студентам і фахівцям. Крім того, зміст книги та розширені анотації подані й іншими мовами: китайською, турецькою, німецькою і мовою урду. Видання було здійснено завдяки благодійним внескам. Спонсорами виступили 35 осіб і організацій. Це були вітчизняні й закордонні фахівці з суднової енергетики.

На обласному конкурсі «Краща миколаївська книга», який відбувався в Миколаєві у 2007 р., в номінації «Кращі навчальні видання і книги» навчальний посібник «Проектування пропульсивної установки суден з прямою передачею потужності на гвинт» був удостоєний першого місця.

У 2003 р. після закінчення аспірантури на посаду асистента кафедри приходить А.С. Кузнецова, яка у 2004 р. захищає кандидатську дисертацію з питань проектування циркуляційних контурів суднових контактних газопаротурбінних установок; у 2011 р. їй присвоєно звання доцента по кафедрі СЕУ.

Трагічний випадок призвів до стрімкої хвороби і несподіваної для всіх смерті 10 травня 2003 року С.В. Шаповалова, високопрофесійного фахівця в області сучасних природоохоронних технологій, учасника багатьох міжнародних форумів, знаного яхтового капітана, переможця багатьох міжнародних вітрильних регат.

2004 р. ознаменувався суттєвими структурними змінами в університеті, який тоді носив назву «Український державний морський технічний університет» (УДМТУ). По-перше, йому було присвоєно статус «Національного», і повна його назва стала «Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова» (НУК). По-друге, машинобудівний факультет був перетворений на Машинобудівний інститут. Змінила свою назву й кафедра. З урахуванням випуску за двома спеціальностями вона стала носити назву «Кафедра суднових і стаціонарних енергетичних установок».

Захист у 2006 р. О.В. Горячіним кандидатської дисертації по спалюванню водопаливних емульсій в суднових котлах (н.к. В.М. Горбов) повністю вписувався в дослідження з ефективності використання альтернативних палив в суднової енергетиці, що проводяться на кафедрі СЕУ.

Видавництво НУК у 2007 р. випустило підручника В.М. Горбова, І.О. Ратушняка, Є.І. Трушлякова, О.К. Чередніченка «Суднова енергетика і Світовий океан» обсягом 40 друк. арк., який був високо оцінений фахівцями відповідних профільних кафедр морських навчальних закладів України.

2004 р. Кафедра суднових і стаціонарних енергетичних установок

Перший ряд, сидять (зліва направо): доц. І.П. Єсін, доц. Ю.О. Шаповалов, ст. лаборант Т.В. Луценко, зав. кафедрою, проф. В.М. Горбов, доц. Т.Г. Слаутіна, проф. В.П. Шостак, доц. М.С. Бондаренко, доц. В.І. Гершанік; стоять (зліва направо): зав. лаб. С.І. Ніколаєв, доц. О.А. Ожиганов, доц. О.К. Чередніченко, зав. лаб. С.О. Козинець, асист. Н.В. Коробейнікова, доц. І.О. Ратушняк, доц. С.А. Кузнецова, доц. Ю.В. Кісетов, ст. лаборант Н.І. Старостенко, зав. лаб. М.В. Шевченко, асист. А.Ю. Манзюк, асист. М.М. Семенов, доц. В.С. Подгуренко, доц. Л.В. Кошкін

У грудні 2006 р. до Німеччини на постійне місце проживання переїздить В.І. Гершанік, ученик В.П. Шостака, який уже у 2010 р. стає одним із провідних фахівців в області менеджменту проектів нових суден відомої в світі суднобудівної компанії «Nordic Yards» з побудови офшорних і криголамних суден, розташованої у місті Вісмар (Німеччина).

У жовтні 2007 р. відбувся захист кандидатської дисертації з удосконалення суднових установок з малооборотними двигунами мінімальних типорозмірів Б.М. Личком (н.к. В.П. Шостак). Навчальний рік у 2008 р. почався поверненням на кафедру В.В. Коробко. У 2009 р. після закінчення аспірантури посаду асистента посіла В.С. Мітенкова, яка у травні наступного року захистила кандидатську дисертацію по застосуванню альтернативних палив в СЕУ (н.к. В.М. Горбов). У червні 2010 р. йде на пенсію О.А. Ожиганов, і його навчальна дисципліна «Загальносуднові системи» переходить В.С. Мітенковій.

До 90-річного ювілею НУК кафедра СЕУ підготувала українською мовою підручник «Енциклопедія судової енергетики» В.М. Горбова, аналогів якому немає ні в вітчизняній, ні в закордонній практиці. Наклад — 250 примірників — розійшовся протягом двох місяців, він попав у всі навчальні морські заклади України. У квітні 2011 року цей підручник став переможцем V обласного конкурсу «Краща миколаївська книга – 2010» у номінації «Кращі навчальні видання і підручники». Таким чином, кафедра СЕУ стала єдиною кафедрою в НУК, на якій підручник і навчальний посібник, підготовлені її співробітниками, двічі перемагали в конкурсі «Краща миколаївська книга». Практично одночасно з цим підручником в м. Севастополі у видавництві «Издатель Кручинин» вийшла у світ монографія «Океан и океанотехника» О.І. Новікова, В.М. Горбова, В.А. Орлова, В.Г. Верходанова, Ю.І. Григор'єва; книга була видана накладом 1000 примірників. У 2011 р. у видавництві НУК виходить навчальний посібник «Утилізаційні котли газотурбінних установок» авторів В.В. Кузнецова, С.А. Кузнецової, С.Н. Мовчана, Д.М. Соломонюка.

У 2012 р. видавництво НУК випустило у світ навчальний наочний посібник «Опір доквілля руху транспортного судна» обсягом 21 др. арк. Саме як

наочний посібник, це було перше видання в університеті. Крім того, у ньому наведені повні за змістом приклади двох курсових робіт та різноманітна інформація для виконання таких робіт. Це дозволило суттєво полегшити студентам самостійну роботу.

У травні 2013 року у видавництві НУК вийшов у світ підручник російською мовою «Энциклопедия судовой энергетики» В.М. Горбова, В.П. Кота накладом 1000 примірників. По суті, це доповнене і перероблене видання раніше випущеного В.М. Горбовим підручника українською мовою. Двомовне видання задовольнило потреби україномовних і російськомовних читачів. 400 примірників підручника російською мовою було передано морським навчальним закладам Росії, 500 примірників призначалися для вітчизняних академій, морських і кораблебудівних університетів.

У 2014 р. Б.М. Личку та В.С. Мітенковій присвоюється вчене звання доцента по кафедрі СЕУ.

Не можна не згадати про особливе, історичне, на наш погляд, призначення кафедри СЕУ — бути прародителькою багатьох спеціальностей як для Машинобудівного інституту, так і для споріднених навчальних підрозділів.

Отже, спеціальність «Турбінобудування». На наступний рік після початку функціонування Південного турбінного заводу в рамках спеціальності «Суднові силові установки» була відкрита спеціалізація «СЕУ з газотурбінними двигунами», із якої у 1963 р. виділилась спеціальність «Турбінобудування», а підготовка за наведеною спеціалізацією ведеться кафедрою і по цей час.

2014 р. Кафедра суднових і стаціонарних енергетичних установок

Перший ряд, сидять (зліва направо): доц. О.К. Чередніченко, доц. С.А. Кузнецова, проф. В.П. Шостак, доц. Т.Г. Слаутіна, зав. кафедрою, проф. В.М. Горбов, доц. В.С. Мітенкова, фахівець Т.В. Луценко, асист. А.І. Кісарова; стоять (зліва направо): доц. І.О. Ратушняк, асист. Н.В. Коробейнікова, асп. О.О. Московко, фахівець Н.І. Старостенко, доц. І.П. Єсін, асист. О.С. Єлеонська, доц. Ю.О. Шаповалов, доц. В.В. Коробко, зав. лаб. С.О. Козинець, доцент В.С. Подгуренко, доц. Ю.В. Кісетов, ст. викл. І.А. Філіппов, зав. лаб. С.І. Ніколаєв, ст. викл. М.М. Семенов, доц. Б.М. Личко, асист. М.О. Гоцуляк, доц. М.С. Бондаренко, асист. А.Ю. Манзюк

Спеціальність «Холодильні машини і установки» зародилася в надрах спеціальності «Суднові силові установки», коли у 1961 р. був здійснений перший випуск фахівців за спеціалізацією «Суднові установки кондиціонування повітря», яка існувала до 1974 р., оскільки в цей рік розпочався прийом на спеціальність «Холодильні компресорні машини і установки».

Коріння спеціальності «Екологія і охорона навколишнього середовища» (до 1998 р. — «Прикладна екологія») треба також шукати на кафедрі СЕУ. В 1989 р. за ініціативою С.В. Шаповалова і завідувача кафедри охорони праці В.П. Волошина була відкрита спеціалізація «Природоохоронні комплекси СЕУ». Підготовка фахівців до 1999 р. здійснювалась спільно з кафедрою екології, яка на методичній базі цієї спеціалізації відкрила у 1993 р. підготовку інженерів-екологів, а у 1999 р. здійснила перший випуск фахівців за спеціальністю «Екологія і охорона навколишнього середовища».

У 1993 р. кафедрою СЕУ буда відкрита підготовка фахівців за спеціалізацією «Енергопостачання промислових підприємств». Накопичений досвід та розроблене навчально-методичне забезпечення цієї спеціалізації дозволили відкрити у 1998 р. підготовку бакалаврів, спеціалістів і магістрів за спеціальністю «Теплоенергетика» з трьома спеціалізаціями. Час показав абсолютну доцільність і своєчасність відкриття цієї спеціальності, оскільки в умовах об'єктивного зниження попиту на випускників за спеціальністю «Суднові енергетичні установки і устаткування» з боку суднобудівних підприємств і проектних організацій це дозволило кафедрі забезпечити випуск потрібних країні фахівців, зберегти навчальне навантаження, а значить, і викладацький колектив.

Забезпечення якості підготовки фахівців завжди було і є одним із важливих завдань кафедри СЕУ. У 2014 р. за ініціативою В.М. Горбова при активній участі В.П. Шостака кафедрою були розроблені значні за обсягом (біля 40 друк. арк.) матеріали стосовно системи управління якістю в університеті відповідно до вимог ISO 9001:2008, IDT і ДСТУ ISO 9001:2009, що забезпечило сертифікацію і впровадження у 2015 р. цієї системи в Національному університеті кораблебудування імені адмірала Макарова.

У липні 2015 року спеціальність «Суднові енергетичні установки та устаткування» була акредитована за трьома спеціалізаціями: «Проектування СЕУ» за освітньо-професійною програмою підготовки магістрів 1,5 року; «Енергоефективність і екологічність СЕУ» за освітньо-науковою програмою підготовки магістрів 2 роки; «Експлуатація, випробування та монтаж СЕУ» за освітньо-професійною програмою підготовки магістрів 2 роки. Успішно пройшла акредитація підготовки фахівців всіх ОКР за спеціальністю «Теплоенергетика». Була отримана ліцензія на підготовку бакалаврів за спеціальністю «Експлуатація СЕУ». Таким чином, кафедра СЕУ стала випусковою за трьома спеціальностями. Прийом студентів за новою спеціальністю відбувся у цьому ж році.

Сьогодні можна з певністю сказати, що кафедра суднових і стаціонарних енергетичних установок — це згуртований дієвий колектив, здатний вирішувати будь-які задачі з підготовки фахівців в області суднової і стаціонарної енергетики, у тому числі і фахівців вищої кваліфікації. До складу кафедри входить 30 чоловік: 25 штатних робітників і 4 сумісники. Це професори, кандидати технічних наук Горбов Віктор Михайлович і Шостак Володимир Павлович; доценти, кандидати технічних наук Бондаренко Микола Степанович, Єсін Ігор Петрович, Кісетов Юрій Володимирович, Коробко Володимир Владиславович, Кузнецова Світлана Анатоліївна, Личко Богдан Михайлович, Мітенкова Віра Сергіївна, Подгуренко Володимир Сергійович, Ратушняк Ігор Олександрович, Чередніченко Олександр Костянтинович, Шаповалов Юрій Олександрович; доцент НУК Кротик Іван Олексійович; старші викладачі Семенов Микола Миколайович, Філіппов Ігор Анатолійович; асистенти Гоцуляк Марія Олександрівна, Єлеонська Ольга Семенівна, Кісарова Альона Ігорівна, Коробейнікова Наталя Віталіївна, Манзюк Антон Юрійович, Солomonюк Денис Миколайович; аспірант Московко Олексій Олексійович; завідувачі лабораторіями Ніколаєв Сергій Іванович, Козинець Сергій Олексійович, Обрізан Костянтин Євгенович, Пацурковський Павло Анатолійович; фахівці Луценко Тетяна Василівна, Старостенко Наталя Ігорівна; старший лаборант Козирко Олена Анатоліївна.